

Иновативна здравнообразователна програма спасява живот – МОЗЪЧЕН ИНСУЛТ

Росен Калпачки, Елица Хадживълчева, Добринка Калпачка

Innovative health education program saves life - stroke

Rosen Kalpachki, Elitsa Hadzhivalcheva, Dobrinka Kalpachka

Abstract:

Stroke is the most common cause of death and disability in Bulgaria and in a large part of the world. According to the latest health report of the European Commission, the death rate preventable through good treatment in Bulgaria is more than twice as high as the average for the European Union, and every fourth of these cases is due to stroke. A major problem in this direction is the late recognition of stroke symptoms due to poor awareness of the Bulgarians. It is known that cerebral stroke is treatable only in the early 3-4 hours from its onset. We present the unique for Bulgaria health education program "Fast heroes 112", through which more than 18,500 Bulgarian children from 6 to 10 years of age have been trained to recognize the first symptoms of a stroke and to act correctly in a critical situation for their loved ones. We also demonstrate the situation in Bulgaria and good practices regarding the adequate emergency treatment of ischemic stroke.

Keywords: healthcare, educational program, stroke

For contacts: Assoc. Prof. Rosen Kalpachki, Stroke Center "St. Anna" - Sofia, Bulgarian Stroke Organisation, South-West University of Blagoevgrad, neurozona@gmail.com, rkalpachki@swu.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Инсултът е спешно състояние в медицината. От бързата диагноза и организация на екипа за поведение зависи в най-голяма степен изходът за пациента - възстановяване, тежка инвалидизация или фатален изход. Това е така, защото всеки инсулт е мозъчна некроза в определен съдов басейн и размерът на тази засегната област бързо се увеличава в течение на минутите след началото на инцидента. Началото на инсулта често е незабелязано за самия пациент, но е видимо за околните - неговите близки. Ето защо е много важно те да не negliжират опасното състояние, да го разпознаят и да реагират адекватно. Децата са нашето бъдеще, но в подобни случаи могат да са свидетели на настоящия момент и да помогнат, а от друга страна те могат да предадат тези знания на останалите членове на семейството си. По тази причина е създадена и работи и в нашата страна здравнообразователна програма за разпознаване симптомите на инсулта, насочена към най-малките ученици. Тази програма се нарича БЪРЗИ ГЕРОИ 112 и има своите резултати и успехи в България.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Инсултът е един от най-значимите медицински проблеми въобще. Той е водеща причина за смърт в света, втора по честота причина за деменция и първа - за инвалидизация. В България е първа причина и за смърт. Според статистиката

в света 6 милиона души умират всяка година от инсулт, един от 4 от населението на Земята ще умре от инсулт и на всеки 4 секунди някой в света умира от инсулт!

Опитвани са множество терапевтични стратегии за инсулт, но нито една не се оказвала успешна напълно. От над 20 години обаче се знае, че реканализацията на запушената артерия в мозъка може да доведе и до излекуване от инсулта. Това може да стане само в първите няколко часа от началото на симптомите и затова е изключително важно тези симптоми да бъдат разпознати навреме. Най-честите ранни симптоми на инсулт могат да се обединят до три - внезапно изкривяване на лицето, внезапна слабост на едната ръка и внезапна промяна в говора.

Подходящото обучение на персонала и диспечерите на службите за спешна медицинска помощ увеличава броя на пациентите, пристигащи рано в болницата, а няколко държави са установили ясни транспортни маршрути до най-близката подходяща болница.⁽¹⁾ Предболничната идентификация на пациенти с остър инсулт чрез използване на валидирани инструменти и скали са признати за важни за бързото лечение: Тестът за „Уста, Ръце, Реч, Време“ (FAST) е най-лесният и най-често използваният, но всички предболнични скали демонстрират неоптимална специфичност дори при адекватно обучение.⁽²⁾ Развитие на екипите за инсулт доказано води до по-кратки закъснения и по-бързо провеждане на лечение особено когато екипът е предварително уведомен за предстоящото пристигане на пациента.⁽³⁾ Концепцията мобилни инсултни групи изглежда ефективна, но тази опция не е широко достъпна.⁽⁴⁾ Същото важи и за транспортирането с хеликоптер, което може да бъде полезно при определени условия.⁽⁵⁾

Проблемът вероятно се изтегля още по-напред във времето - разпознаването на симптомите от самите болни или техните близки. При инсулт ролята на близките е изключително голяма, от една страна защото повечето пациенти са възрастни и донякъде зависими от близките си хора, но най-вече защото първоначалните симптоми рядко се осъзнават веднага от самия пациент. Инсултът почти никога не боли и голяма част от хората не разпознават спешността и решават да изчакат.

Понастоящем само малка част от пациентите с остър инсулт в България търсят медицинска помощ в рамките на препоръчания интервал. За съжаление, обусловени от спецификата на нашата народопсихология и липса на осведоменост, на всеки 10, само 2-ма от пациентите с инсулт в България се обаждат на линейка веднага след появата на симптомите. Останалите 8 избират да изчакат, за да отминат симптомите и така изгубват завинаги шанса да спасят живота си. Тези поразителни резултати подчертават спешната необходимост от реализацията на ефективна национална програма за повишаване на осведомеността за симптомите на инсулт и бързата реакция за лечение.

„БЪРЗИ ГЕРОИ 112“ е здравнообразователна програма, насочена специално към деца от 6 до 10 години и към техните семейства, в която всички се обучават как да разпознават симптомите на инсулт и как да действат правилно в случай на спешност. Целта е хората да се научат да реагират

правилно при инсулт. Това дава над 90% шанс той да бъде преживян без неговите ужасяващи последици.

По тази програма по подходящ начин се онагледяват за децата трите основни симптома на инсулта, който би поразил техните баба или дядо. Тези симптоми по своеобразен начин се интегрират в числото 112 и така се прави връзката със Спешна помощ в двете ѝ значения - спешност и помощ. За децата се организират игри, научават се песни с текст, относим към симптомите на инсулт, решават се подходящи задачи. В края на обучението всички - учители и ученици получават сертификати.

Здравнообразователна програма БЪРЗИ ГЕРОИ 112 стартира в България през април 2021 г. Тя е одобрена от World Stroke Organization, Stroke Alliance for Europe и е част от инициативата „Мрежа на училища за здраве в Европа“ на СЗО и UNESCO. В България е подкрепена от Българско дружество по инсулт, Българско дружество по неврология, Министерството на здравеопазването и Министерството на образованието. Реализира се от фондация „Сърце до сърце за България“. До този момент в България това е единствената реално работеща и показваща своята ефективност здравнообразователна програма. Методиката на програмата БЪРЗИ ГЕРОИ 112 ефективно повишава осведомеността за борба с инсулта и включва силата на децата да помогнат за промяната на здравната култура на своите семейства и на обществото ни като цяло.

Към 01.02.2024, на национално ниво са обучени 18 500 деца, които са доставили животоспасяващите знания за борба с инсулта до над 110 000 възрастни. (1 дете обучава и реално предава знанията към 6 възрастни в своята фамилия). По програмата работят над 1100 преподаватели от цялата страна. Програмата БЪРЗИ ГЕРОИ 112 се радва и на засилен медиен интерес и топла социална подкрепа – [БНТ](#) и [bTV](#) и още много в [You Tube](#).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ранното разпознаване на симптомите на инсулта има решаващо значение за своевременния достъп до лечение и оттам до намаляване на смъртността и тежките последици от инсулт. Едно от слабите места в цялата верига се явява недобрата информираност на близките за това кои са първите симптоми на инсулта и за важността на спешната реакция. В тази посока иновативната здравнообразователна програма БЪРЗИ ГЕРОИ 112 представлява уникален за страната ни начин да променим статистиката и да намалим смъртността и инвалидизацията след инсулт като увеличим броя на болните, които достигат до съвременно лечение. Всички искаме здраве и добро за нашите деца, за родителите ни, за нас и за нашите приятели! Дори да спасим само един човешки живот от инсулт – това ще оправдае всичките ни усилия!

С тази програма полагаме основите на една по-висока здравна култура в нашето общество и България го заслужава!

ЛИТЕРАТУРА

1. Wellwood I, Wu O, Langhorne P, et al. Developing a tool to assess quality of stroke care across european populations: The EROS quality assessment tool. *Stroke*. 2011;42(5):1207-1211. doi:10.1161/STROKEAHA.110.598938
2. Watkins CL, Leathley MJ, Jones SP, Ford GA, Quinn T, Sutton CJ. Training emergency services 'dispatchers to recognise stroke: an interrupted time-series analysis. *BMC Health Serv Res*. 2013;13(1):318. doi:10.1186/1472-6963-13-318
3. Eriksson M, Glader EL, Norrving B, Stegmayr B, Asplund K. Acute stroke alert activation, emergency service use, and reperfusion therapy in Sweden. *Brain Behav*. 2017;7(4). doi:10.1002/BRB3.654
4. Ebinger M, Kunz A, Wendt M, et al. Effects of Golden Hour Thrombolysis: A Prehospital Acute Neurological Treatment and Optimization of Medical Care in Stroke (PHANTOM-S) Substudy. *JAMA Neurol*. 2015;72(1):25-30. doi:10.1001/JAMANEUROL.2014.3188
5. Reiner-Deitemyer V, Teuschl Y, Matz K, et al. Helicopter transport of stroke patients and its influence on thrombolysis rates: Data from the austrian stroke unit registry. *Stroke*. 2011;42(5):1295-1300. doi:10.1161/STROKEAHA.110.604710